

3SR-O11 : อิทธิพลแห่งปฏิปทาของหลวงปู่ทวดต่อพุทธศาสนิกชนในประชาคมอาเซียน

The Influences of Patipada of Luang Pu Tuad to Buddhist Followers in ASEAN
Communityพระปลัดระพิน พุทธิสารโ^{1*} พิเชฐ ทังโต¹ และ ลำพอง กลมกุล²PhraRaphin Buddhiso^{1*}, Phichet Thangto¹ and Lampong Klomkul²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาประวัติและผลงานของหลวงปู่ทวดที่มีอิทธิพลต่อพุทธศาสนิกชนในประชาคมอาเซียน (2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชนในประชาคมอาเซียนในกรณีศึกษาหลวงปู่ทวด และ (3) เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอเส้นทางอิทธิพลแห่งปฏิปทาของหลวงปู่ทวดต่อพุทธศาสนิกชนในประชาคมอาเซียนใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การศึกษาภาคสนาม การสัมภาษณ์และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในพื้นที่ประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ รวมถึงอินโดนีเซีย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ พระภิกษุ และชาวพุทธ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์และแบบบันทึกภาคสนาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัยผลการวิจัยพบว่า 1) หลวงปู่ทวดเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาที่มีประวัติเกี่ยวข้องกับวัดราชวรวิหาร (วัดข้างใต้) จ.ปัตตานี และวัดพะโคะอันเป็นวัดที่จำพรรษาและบ้านเกิดของท่าน ที่จังหวัดสงขลา มีประวัติหลักฐานเป็นเอกสารและงานวิจัยยืนยันถึงการมีอยู่จริงในประวัติศาสตร์ช่วงสมัยอยุธยา มีวัตรปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างของพระภิกษุสงฆ์ เป็นที่เคารพนับถือทั้งชาวไทยโดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดภาคใต้ และชาวต่างชาติในกลุ่มชาวพุทธจีนของประเทศอาเซียนมาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย 2) หลวงปู่ทวดเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา การที่ท่านมีพื้นถิ่นทั้งภาคใต้ มีวัตรปฏิบัติที่ทำให้เป็นที่เคารพนับถือทั้งมีข้อมูลประวัติที่ถูกค้นคว้าอย่างเป็นระบบผ่านตำนาน การเล่าเรื่อง และการวิจัย โดยประวัตินั้นกล่าวถึงอภินิหาร เกียรติคุณจึงทำให้เกิดความเคารพนับถือและศรัทธาต่อองค์ท่านโดยตรง การที่ชาวพุทธจีนในประเทศอาเซียนมีความนับถือพระพุทธศาสนาในแบบมหายานและมีความเชื่อเกี่ยวกับอภินิหารเทพเจ้า อาทิ เจ้าแม่กวนอิม หรือเขียนต่างๆ จึงง่ายต่อการที่จะสื่ออิทธิปาฏิหาริย์ของหลวงปู่ทวดไปยังกลุ่มชาวจีนผู้นับถือ “เหยียบน้ำทะเลจืด” จึงทำให้อภินิหารส่วนนี้เป็นความทรงจำ ความเชื่อศรัทธาโดยตรง จึงเป็นเหตุผลนำไปสู่การแสวงหาวัตถุมงคล ศึกษาประวัติความเป็นมาทั้งภาษาไทยและอังกฤษ นำมาสะสมและใช้จากแหล่งจัดสร้างวัตถุมงคลเกี่ยวกับหลวงปู่ทวด และนำตนเองในฐานะผู้นับถือมายังแหล่งทางประวัติที่เกี่ยวกับหลวงปู่ทวด โดยนำแบบอย่าง “ปฏิปทา” ไปสู่การปฏิบัติเช่นการไหว้ การสวดมนต์แบบบาลีเถรวาท และปฏิบัติตามจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มาพร้อมกับความเป็นหลวงปู่ทวด และ 3) เส้นทางอิทธิพลแห่งปฏิปทาของหลวงปู่ทวดต่อพุทธศาสนิกชนในประชาคมอาเซียน เกิดจากข้อมูลในเชิงประวัติศาสตร์ที่ถูกแปลถ่ายทอดไปสู่วาทะจีน และอังกฤษ ผสมกับคำบอกเล่าจากพระสงฆ์ผู้นำไปเผยแพร่ โดยเน้นที่กลุ่มชาวจีนในมาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย การที่หลวงปู่ทวดมรณภาพในรัฐไทรบุรี มาเลเซีย ใน พ.ศ. 2225 ทำให้ลักษณะร่วมดังกล่าวเป็นความทรงจำของศาสนิกในมาเลเซียด้วย วัตรปฏิบัติปฏิปทาของหลวงปู่ทวดจึงมีอิทธิพลต่อการรับรู้ จดจำ และง่ายต่อการที่พระภิกษุชาวไทยในชั้นหลังในฐานะผู้นำเรื่องหลวงปู่ทวดไปเผยแพร่ ถ่ายทอดถึงประวัติความเป็นมาอภินิหาร จึงง่ายต่อการยอมรับปฏิบัติตาม ทั้งส่งผลเป็นการใช้วัตถุมงคลที่จัดสร้างในชื่อหลวงปู่ทวดของวัดต่างๆ รวมทั้งจริยธรรม ความประพฤติที่ไปพร้อมกับความเป็นหลวงปู่ทวดด้วย หรือจริยธรรมความดีที่มีคติความเชื่อมาจากฐานคิดทางพระพุทธศาสนาด้วย

คำสำคัญ: หลวงปู่ทวด ปฏิปทา ประชาคมอาเซียน

¹ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹ Department of Political Science, Faculty of Social Science, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

² ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

² Asean Studies Center, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

* Corresponding author. E-mail: research.mcu@gmail.com

Abstract

The purposes of this research were (1) to study the history and works of Luang Pu Tuad's influences to Buddhists in ASEAN community, (2) to study the factors affecting the Buddhist faith of Buddhist in ASEAN community in the case study of Luang Pu Tuad, and (3) to analyze and propose the influences path of Luang Pu Tuad's Patipada towards Buddhists in ASEAN community. Qualitative research was used for research design by studying related documents and research, field study, interview and participatory observation in ASEAN areas of Malaysia, Singapore and Indonesia. Key informants were monks and Buddhist using interview schedule and note taking form for research tools. Data were analyzed by using content. Results were shown as follow: (1) Luang Pu Tuad was a monk in Buddhism and his biography related to Wat Rachburana (Wat Chang Hai) in Pattani province, and Wat Pa-Kor in Songkhla province where he used to stay and his home town. There was a research evidence showed that he existed during Ayutthaya period. Luang Pu Tuad was being a good role of model for other monks. In the current, he was being respected from both Thai and foreigners especially who come from southern provinces and Buddhist Chinese in ASEAN countries which are Malaysia, Singapore and Indonesia. (2) Luang Pu Tuad was a Buddhist monk who followed Buddhist practice and was being respected from local southern people. His biography had been collected through storytelling and research including the supernatural history and honor of respect and faith towards him directly. In addition, Buddhist Chinese in ASEAN countries who belief in Mahayana Buddhism and used to have supernatural belief in god such as the goddess Kuan Yin that led an easy way to communicate to Chinese people on believing at "Tread the sea still fresh". This was the memorial part as a legend and facts affect the faith directly. This was also the reason leading to the sacred object and learning his story from both Thai and English language for collected for a worship relating to the historical sources of Luang Pu Tuad. The best practice of his Patipada was led into practice such as paying respect, Theravada Palipraying and moral practice in Buddhism usually come from Luang Pu Tuad. (3) The influences path of Luang Pu Tuad's Patipada towards Buddhists in ASEAN community initiated from historical data and was translated to be Chinese and English languages integrating with Buddhist monks teaching disseminated to Chinese people in Malaysia, Singapore and Indonesia. The reason of his death in Saiburi, Malaysia in 1682 was also being a memorable moment for Buddhist in Malaysia. These characteristics effect to people perception and memory, and it was easy for Thai monks who propagate the supernatural biography of Luang Pu Tuad. It was recognized and easy to follow and linked to the use of the sacred object in the name of Luang Pu Tuad as well as ethics and behavior that go along with Luang Pu Tuad being such as worship and good faith based on Buddhism.

Keywords: Luang Pu Tuad, Patipada, ASEAN Community

บทนำ

ปรากฏการณ์นับถือศรัทธาหลวงปู่ทวดนับเป็นปรากฏการณ์ร่วมของสังคมไทยและกลุ่มศาสนิกในประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะในกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลในภูมิภาคเอเชีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นที่รับรู้และเข้าใจว่าเป็นประเทศที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นอันดับหนึ่งของโลกอย่างกรณีอินโดนีเซีย หรือมาเลเซียที่นับศาสนาอิสลามอย่างเข้มข้นจนกระทั่งอาจเรียกว่าได้นำกฎหมายอิสลามไปใช้ในการบริหารประเทศ หรือสิงคโปร์ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ จำนวนมากโดยมีชาวจีนเป็นกลุ่มใหญ่และมีความเป็นพหุวัฒนธรรมแต่ก็มีการนับถือและศรัทธาในองค์หลวงปู่ทวดกันเนืองกว้าง จึงเกิดคำถามวิจัยว่าจะอะไรเป็นปัจจัยที่ทำให้ “หลวงปู่ทวด” (สมเด็จพระราชา牟尼สามิรามคณูปจารย์ [ปู่ สามิราม], ราว พ.ศ.2125-2225) พระภิกษุในพระพุทธศาสนาที่มีประวัติอยู่ในช่วงสมัยอยุธยา ราชสมัยของสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช [สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 1] (ราว พ.ศ.2112-2133) ถึง รัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช [สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 3] (ราว พ.ศ.2199-2231) อยู่ที่วัดช้างให้ จ.ปัตตานี และภูมิลำเนาวัดบ้านเกิดอยู่ที่วัดพะโคะ จ.สงขลา จึงได้รับการยอมรับนับถือในวงกว้างซึ่งไม่เฉพาะแต่ประเทศไทย มีอะไรเป็นปัจจัยส่งผลเป็นอิทธิพลทางความเชื่อต่อวัตร

ปฏิบัติของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเช่นหลวงปู่ทวด เมื่อเทียบกับพระภิกษุรูปอื่น ๆ อาทิ หลวงพ่อครน (พระวิจารย์คุณ มณี, พ.ศ. 2419-2505, อายุ 86 ปี) วัดอตุตมาราม (บางแซะ) รัฐกลันตัน มาเลเซียหรือพ่อท่านคล้าย (พระครูพิศิษฐ์อรรถการ, พ.ศ. 2417-2513, อายุ 96 ปี) วัดสวนขัน จ. นครศรีธรรมราช ซึ่งอาจได้รับความนับถือในวงกว้างแต่ก็ไม่มากเมื่อเทียบกับหลวงปู่ทวด ที่นิยมแพร่หลายทั้งในประเทศไทยดังปรากฏการณ์การสร้างหลวงปู่ทวดในวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศที่ อาทิ หลวงปู่ทวดองค์ใหญ่ วัดห้วยมงคล อ. หัวหิน จ. ประจวบคีรีขันธ์ หลวงปู่ทวดพุทธอุทยานนารายณ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลวงปู่ทวดวัดแม่ตะไคร้ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น และในต่างประเทศโดยเฉพาะในกลุ่มชาวจีนในประเทศไทยอาเซียนที่ยกมา จากความเชื่อต่อองค์หลวงปู่ทวดที่มีผู้นับถือทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ หลวงปู่ทวดจึงเป็นกลไกเชิงเศรษฐกิจ (อภิรักษ์ จันตะนี, 2559, หน้า 94-105) ความเชื่อศรัทธา ศาสนา และการท่องเที่ยว จากวัตรปฏิบัติผสมกับข้อมูลในประวัติศาสตร์ที่มีอยู่จริง จึงเป็นที่มาของความ “ศรัทธา” ต่อหลวงปู่ทวด รวมถึงเมื่อศึกษารายละเอียดของศาสนิกจึงนำไปสู่ “ความเลื่อมใส” (พระมหาปรม โสภโสภา, 2542) ในวัตรปฏิบัติปฏิบัติ ทิ้งคาดหวังต่อ “อำนาจ” อิทธิฤทธิ์จากความเป็นวัตถุมงคลหรือประวัติของอภินิหารที่เคยมีเหล่านั้น นอกจากนี้ยังมีการค้นคว้าเรียบเรียงประวัติของท่านสะท้อนให้เห็น “วัตรปฏิบัติ” อันเป็น “ศิลาจารวัตร” ตามแบบอย่างของนักบวชในพระพุทธศาสนา และอิทธิปาฏิหาริย์อันเนื่องมาจากประวัติ คำเหล่านี้เมื่อประมวลรวมเรียกว่า “ปฏิบัติ” อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนาในนามหลวงปู่ทวด แผ่ขยายไปยังดินแดนต่าง ๆ ในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านเกิดการยอมรับนับถือปฏิบัติ โดยเฉพาะกลุ่มชาวจีนในมาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย ที่มีพื้นฐานการนับถือพระพุทธศานามหายานอยู่แล้วแต่ก็ซึมซับและยอมรับปฏิบัติตามแบบพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่เกิดขึ้นภายใต้ความหลากหลายทางศาสนา ไม่ว่าจะ เป็นพระพุทธศาสนา คริสต์ อิสลาม ฮินดู และซิกข์ เป็นต้น

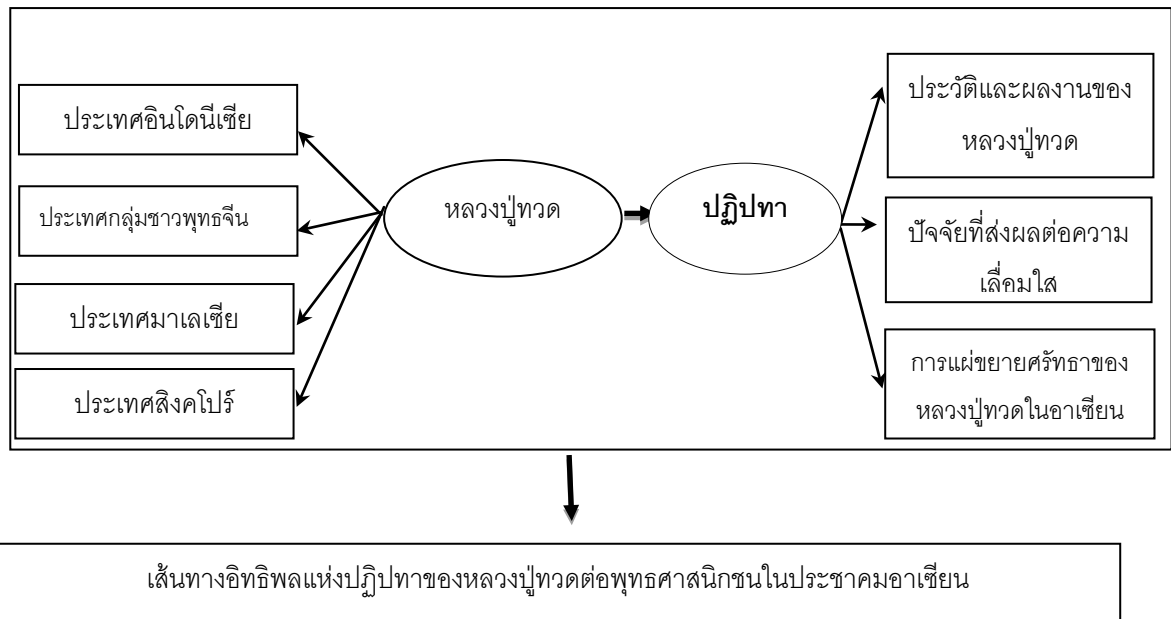
ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงสนใจประเด็น “อิทธิพลแห่งปฏิบัติของหลวงปู่ทวดต่อพุทธศาสนิกชนในประชาคมอาเซียน” ที่มองผ่านปรากฏการณ์ความเชื่อต่อปฏิบัติดังที่ยกมา รวมถึงการแพร่กระจายของศรัทธาที่ไม่ได้จำกัดด้วยเงื่อนไขของพรมแดน ทางศาสนา ภาษาและชาติพันธุ์โดยเฉพาะในกรณีของวัตรปฏิบัติ ปฏิภา อันเป็นปัจจัยส่งต่อความศรัทธา และเส้นทางอิทธิพลความศรัทธาในองค์หลวงปู่ทวดในกลุ่มประเทศอาเซียนในแหลมมลายูเป็นอย่างไรในองครวม เพื่อศึกษาและนำไปสู่การสร้างความเข้าใจร่วมต่อประเด็นการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม และพัฒนาวัฒนธรรมอันจะพึงมีและเกิดขึ้นในความเป็นประชาคมอาเซียนต่อไป

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัย “อิทธิพลแห่งปฏิบัติของหลวงปู่ทวดต่อพุทธศาสนิกชนในประชาคมอาเซียน” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ใช้การศึกษาจากเอกสารตำรา บทความทางวิชาการ บทความวิจัยและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) การสัมภาษณ์บุคคล และคณะบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความเป็นหลวงปู่ทวด สังเกตแบบมีส่วนร่วมในสถานที่จริง โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่พระภิกษุ ชาวพุทธในกลุ่มประเทศสิงคโปร์ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย โดยผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ครอบคลุมตามประเด็นที่ศึกษาข้างต้นจนกระทั่งมีความอิ่มตัว (Saturation of Data) ของข้อมูลเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์และแบบบันทึกภาคสนาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction)

กรอบแนวคิดในการวิจัยการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยศึกษาและวิเคราะห์เส้นทางอิทธิพลแห่งปฏิบัติของพระไทยต่อพุทธศาสนิกชนในประชาคมอาเซียน โดยในการศึกษานี้ศึกษากรณีของหลวงปู่ทวด ซึ่งมีอิทธิพลต่อความ

ศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั้งในประเทศไทยและประเทศอาเซียนโดยเฉพาะชาวจีนที่อยู่ในประเทศสิงคโปร์ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย ผู้วิจัยได้แสดงความเชื่อมโยงระหว่างตัวแปร ดังแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

ในการศึกษาวิจัย “อิทธิพลแห่งปฏิบัติของหลวงปู่ทวดต่อพุทธศาสนิกชนในประชาคมอาเซียน” ผลการวิจัยพบว่า (1) ประวัตินหลวงปู่ทวดเกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2497 สมัยพระครูวิสัยโสภณ (ทิม ธมฺมธโร) อดีตเจ้าอาวาสวัดช้างให้ จ.ปัตตานี ดำริจัดสร้างพระเครื่อง โดยมีสถูปเป็นหลักไม้แก่นอยู่หน้าวัดช้างให้และเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านนับถือกันมาก รู้แต่ว่าเป็นสถูปเจดีย์ของอดีตเจ้าอาวาสรูปแรก จึงทำการสืบค้นประวัติความเป็นมา โดยเดินทางไปสืบค้นที่วัดพะโคะ และขอสำเนาเอกสาร “ขอเข้าตำราหมื่นตราพระธรรมวิลาสเอาไปวิเวกเป็นหัวเมือง” และได้ข้อสรุปลงความเห็นจากการค้นคว้านั้นว่า สมเด็จเจ้าพะโคะที่ปรากฏในเอกสารโบราณคือหลวงปู่ทวดที่มีหลักฐานเป็นสถูปหน้าวัดช้างให้คือองค์เดียวกัน จึงนำไปสู่การจัดสร้างวัดตุมงคลที่ชื่อว่า “หลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืด” จนกระทั่งมีการรวบรวมเรียบเรียงประวัติหลวงปู่ทวดจัดพิมพ์เผยแพร่มาในชั้นหลังอาทิ ตำนานหลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืด จัดพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ 26 พฤษภาคม 2501 ในคราวผูกพัทธสีมาวัดราษฎร์บูรณะ (วัดช้างให้) (พระครูวิสัยโสภณ (ทิม ธมฺมธโร) และอนันต์ คณานุกรม, 2505, หน้า 31-35) จากนั้นก็ได้มีการเรียบเรียงจัดพิมพ์อีกหลายเล่ม อาทิ หนังสือประวัติหลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืด (พระราชมนัสสามิรามคณูปมาจารย์) หรือ สมเด็จเจ้าวัดพะโคะ เจ้าอาวาสวัดช้างให้องค์แรก โดยผู้เรียบเรียงใช้นามปากกาแฝงว่า อมรธัม พิมพ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. 2504 โดยมีที่มาจากในเค้าโครงประวัติหลวง พ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืดที่ พระชาว มงคลสุธาโร ได้แต่งไว้เป็นบทร้อยกรองและจัดพิมพ์แจกในงานยก ศาลา เชื้อนสมเด็จเจ้าวัดพะโคะ เมื่อ พ.ศ. 2500 (อมรธัม (นามแฝง), 2504, หน้า คำนำ) นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยในชั้นหลังอาทิ ญาณินทร์ เพชรสุวรรณ (2544) พระครูศรีจิริยาภรณ์ (เอี่ยมวิวัฒน์นิกิจ) (2557) อวยพร ซึ่งานวัฒน์นกุล (2557) โดยส่วนใหญ่ให้ประวัติข้อมูลของหลวงปู่ทวดโดยยึดจากเอกสารและข้อมูลเอกสารโบราณที่วัดช้างให้ นำมาเรียบเรียงจัดพิมพ์ ซึ่งในประวัติหลวงปู่ทวดให้ข้อมูลว่า หลวงปู่ทวดเกิดในสมัยอยุธยา ราว พ.ศ. 2125 ซึ่งในประเด็นนี้เกิดของหลวง

ปู่ทวดยังเป็นข้อถกเถียงด้วยมีหลายมติต่อปีเกิดของท่าน โดยข้อมูลประวัติยืนยันว่าท่านเป็นชาวบ้านวัดเลียบ ตำบลดีหลวง อำเภอสังขละ จังหวัดสงขลา เมื่ออายุได้ประมาณ 7 ขวบ บิดามารดาของท่านจึงนำท่านไปฝากไว้เป็นศิษย์วัดเพื่อเล่าเรียนหนังสือ โดยเข้ารับการศึกษาเล่าเรียนภาษาไทยและภาษาขอม จากนั้นทำการศึกษามูลบทบรรพกิจ เมื่ออายุได้ 15 ปีได้เข้ารับการบรรพชาเป็นสามเณร และบรรพชาอุปสมบทเป็นลำดับต่อมา ได้ศึกษาวิชาจากครูบาอาจารย์ต่าง ๆ จนมีความรู้และเป็นผู้ทรงอภิญญามาก และได้แสดงปาฏิหาริย์หลายครั้ง ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์จากสมเด็จพระเอกาทศรถ (พ.ศ.2148-2153) ในราชทินนามที่ สมเด็จพระราชา牟尼สามิรามคณุปรมมาจารย์ จากนั้นได้กลับมาจำพรรษาที่วัดพะโคะ มรณภาพที่รัฐไทรบุรี ในมาเลเซีย และนำศพท่านกลับมาทำพิธีกรรมที่วัดข้างไห้ จ.ปัตตานี หลวงปู่ทวดเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ที่ดำเนินวัตรปฏิบัติที่เป็นแบบอย่าง อันนำเคารพศรัทธาเลื่อมใสการที่หลวงปู่ทวดมีภูมิปัญญาเกิดอยู่ในภาคใต้ คือจังหวัดสงขลา มีประวัติที่เกี่ยวกับอภินิหาร มีข้อมูลเชิงประจักษ์ถึงความเป็นมนุษย์ที่มีอยู่จริงผ่านประวัติของวัดข้างไห้ จังหวัดปัตตานี หรือวัดพะโคะ จังหวัดสงขลา อันเป็นประวัติบ้านเกิดอยู่จำพรรษาของท่าน ทำให้หลวงปู่ทวดเป็นที่นับถือและยอมรับได้อย่างรวดเร็วในกลุ่มชาวจีนในประเทศสิงคโปร์ มาเลเซีย และอินโดนีเซียที่นับถือพระพุทธศานาหรือที่นับถือในเทพเจ้า เขียน ตามคติในแบบชาวจีน เช่น เจ้าแม่กวนอิม และเขียนต่าง ๆ จึงทำให้ง่ายต่อการรับอิทธิปาฏิหารของหลวงปู่ทวดที่ปรากฏเป็นข้อมูลในประวัติของท่าน

ภาพที่ 2 หนังสือรวบรวมประวัติหลวงปู่ทวดโดยวัดข้างไห้ในช่วงแรก ๆ (ที่มา : ออนไลน์ เมื่อ 15 มกราคม 2561)

(2) ความเชื่อและความศรัทธาต่อวัตรปฏิบัติ และอภินิหารของหลวงปู่ทวดเป็นปัจจัยสำคัญ ที่ส่งผลเป็นความนิยมและศรัทธาต่อปฏิบัติ อภินิหารของหลวงปู่ทวด ทั้งการที่ชาวไทยที่นับถือพระพุทธศาสนาศรัทธาและนิยมในวัดดงมดของหลวงปู่ทวด พร้อมกับกระแสของวัดดงมดที่ถูกประดิษฐ์สร้างให้เป็นสินค้า ประวัติ ความเชื่อต่ออภินิหาร จึงถูกประดิษฐ์สร้างและส่งผ่านเป็นความเชื่อศรัทธาสู่ชาวจีนในมาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย โดยเริ่มจากรู้ประวัติ ได้ยินกิตติศัพท์ ผู้การสืบค้นประวัติของหลวงปู่ทวด ที่ถูกแปลถ่ายทอดไปเป็นภาษาจีน และภาษาอังกฤษ ทั้งการแสวงหา สะสม วัตถุมงคล และนำไปสู่การมีวัตรปฏิบัติตามแบบหลวงปู่ทวด เช่น การสวดมนต์ หรือการปฏิบัติเป็นคนดีในแบบจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา ปัจจัยสำคัญที่ชาวจีนในมาเลเซีย สิงคโปร์ และ

อินโดนีเซีย ยอมรับปฏิบัติและนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต ส่วนใหญ่จะเริ่มจากการเชื่อ ศรัทธาต่อวัตถุมงคลของท่าน แล้วนำไปบูชา ปฏิบัติ ทั้งเห็นประสพผลจากประสบการณ์ตรงเชิงประจักษ์ต่อความเชื่อนั้น อาทิ นำไปใช้แล้วประสพผลสำเร็จตามที่ร้องขอ โดยมีวัดพุทธเถรวาทที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย มีปฏิสัมพันธ์กับพระภิกษุไทย นำไปเผยแพร่บอกต่ออย่างต่อเนื่อง จึงประหนึ่งเป็นช่องทางในการส่งผ่านวัตรปฏิบัติที่มาพร้อมกับวัตถุมงคลของหลวงปู่ทวด เช่น มีข้อห้าม ซึ่งเป็นคุณธรรม จริยธรรมทางศาสนา มีการสวดบูชา รวมไปถึงการให้ปฏิบัติตนตามหลักพระพุทธศาสนา ปัจจัยเริ่มต้นจึงเกิดจากความเชื่อศรัทธาในเรื่องเกี่ยวกับอภินิหาร ซึ่งพิจารณาเรื่องแล้วจะคล้ายกับเขียนตามความเชื่อของชาวจีน และการอ้อนวอนร้องขอที่ส่งผลเป็นความสำเร็จ จึงทำให้ชาวจีนเหล่านั้นประสพความสำเร็จในการดำเนินชีวิตที่ดี มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิต ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็น “ปฏิสัมพันธ์ทางศาสนา” (นพรัตน์ ไชยชนะ, ศรีสุพร ปิยรัตน์วงศ์, 2555 : 2) โดยมีหลวงปู่ทวดเป็นกลไกร่วมของความนับถือศรัทธาต่อศาสนิกในประชาคมอาเซียนทั้ง 3 ประเทศที่นำมาเป็นกรณีศึกษา

ภาพที่ 3 ภาพการก่อสร้างหลวงปู่ทวดองค์ใหญ่ ในประเทศไทย (วัดห้วยมงคล จ.ประจวบ, อุทยานหลวงปู่ทวด จ.พระนครศรีอยุธยา) เครื่องมือยืนยันต่อความเชื่อศรัทธาในหลวงปู่ทวดในกลุ่มชาวพุทธในประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย (ภาพ : ออนไลน์, เมื่อ 15 มกราคม 2561)

(3) จากวัตรปฏิบัติของหลวงปู่ทวดสู่ความเชื่อศรัทธาเลื่อมใสในปฏิปทาของหลวงปู่ทวด ทำให้เห็นว่าในข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นได้ส่งผลเป็นวัตรปฏิบัติและข้อปฏิบัติที่ชัดเจนมากขึ้น เส้นทางเกิดจากความเชื่อ สู่การนำพาโดยพระสงฆ์ชาวพุทธไทยในการนำวัตถุมงคลไปยังสถานที่ต่าง ๆ ในประเทศสิงคโปร์ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย พร้อมแนะนำประวัติความเป็นมาจึงประหนึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดตำนานเกี่ยวกับประวัติหลวงปู่ทวดไปสู่ประเทศต่าง ๆ เหล่านี้ (สัมภาษณ์ A, 28 ตุลาคม 2559) นอกจากนี้มีผู้ให้ข้อมูลว่าโดยเฉพาะในประเทศสิงคโปร์ การจัดสร้างวัตถุมงคลในทุกวัด อาทิ จากวัดที่เข้าไปสังเกต และสัมภาษณ์ อาทิ วัดอานันทเมตตาราม วัดอัมมยาราม วันพุทธสันติสุข วัดกาญจนาราม วัดอุตตมญาณมณี วัดป่าเลไลยก์ ในสิงคโปร์ หรือวัดบุปผาราม เกาะปีนังมาเลเซีย เป็นต้น ล้วนต้องเกาะเกี่ยวกับหลวงปู่ทวด ทั้งจะต้องจัดสร้างหลวงปู่ทวดเท่านั้นจึงจะมีคนเข้ามาบูชา โดยแนวคิดนี้เรื่องการเข้ามาบูชาจะสัมพันธ์กับการต้องการเป็นที่พึ่งหรือยึดถือสำหรับศาสนิกผู้นับถือทำให้เกิดความเชื่อมั่นศรัทธาจากการสัมภาษณ์ชาวจีนที่นับถือให้ข้อมูลว่าอ่านประวัติแล้วศรัทธาจึงหาวัตถุมงคลมาบูชาและปฏิบัติตามคำแนะนำที่วัดให้ปฏิบัติ เช่น การไหว้พระสวดมนต์ และปฏิบัติธรรม (สัมภาษณ์ D, 28 ตุลาคม 2559) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Weerapak Samsiripong (2013) ในเรื่อง *The Role of Luang Pu Tuad Amulets as A Source of Mental Comfort in Thai Society in the Age of Modernization* ที่สะท้อนว่าหลวงปู่ทวดมีบทบาทในฐานะที่เป็นที่พึ่งทางจิตใจต่อศาสนิกผู้นับถือและปฏิบัติตาม ทั้งมีการสร้างจุดเชื่อมโยงระหว่างประเทศไทยอันเป็นจุดเริ่มของชาวพุทธสู่การมายังสถานที่จริงของหลวงปู่ทวด เช่น วัดช้างให้ จ.ปัตตานี วัดพะโคะ

จ.สงขลา เป็นต้น หรือการจัดสร้างหลวงพ่อทองคำใหญ่ในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย ทำให้ภาพลักษณ์เหล่านี้สะท้อนหลักฐานเชิงประจักษ์ยืนยันต่อความเชื่อศรัทธาในองค์หลวงพ่อทองคำมากขึ้น กระทั่งนำไปสู่การศึกษาวัตรปฏิบัติและทำตามตามแบบของพุทธศาสนาเถรวาทในภายหลัง ส่วนเส้นทางปฏิบัติจะเป็นการเชื่อในอิทธิปาฏิหาริย์ที่ไปพร้อมกับพระสงฆ์ไทยที่สร้างวัด เช่น วัดไทยในมาเลเซีย วัดไทยในสิงคโปร์ มีมิติของการเกาะเกี่ยวเพื่อตั้งศรัทธารักขาศาสนิกกลุ่มนี้ไว้ โดยยังคงมีรูปแบบสำหรับเคารพบูชา มีหนังสือประวัติทั้งในส่วนของภาษาจีน ภาษาอังกฤษ เพื่อรองรับการศึกษาค้นคว้ามีการจัดสร้างวัตถุมงคลเพื่อให้เช่าบูชา ดังกรณีของวัดอานันทเมตตยาราม หรือวัดป่าไผ่ไฉย ในสิงคโปร์ เป็นต้น แต่ในกรณีนี้ก็ยังมีมิติของเขตแดนทางวัฒนธรรมไทยที่ถูกใช้และส่งผ่านสู่ศาสนิกที่มำดั่งปรากฏในงานวิจัยเรื่อง “การสร้างอัตลักษณ์หลวงพ่อทองคำผ่าน “พื้นที่” วัดพะโคะ” (อวยพร ซึ่งามวัฒน์นกุล, 2557 : 21) แต่ก็ถูกยอมรับก้าวข้ามสู่วัฒนธรรมทางศาสนาแทนผสมซ้อนกันอยู่ในดินแดนประเทศอาเซียน 3 ประเทศของผู้นับถือศรัทธาในองค์หลวงพ่อทองคำ

ภาพที่ 4 ศาสนิกชาวจีนที่นับถือและปฏิบัติตามวัตรปฏิบัติหลวงพ่อรวมสวดมนต์ปฏิบัติธรรมที่วัดกาญจนสิงห์ประเทศสิงคโปร์ โดยมีพระครูจรรุธรรมวิเทศ (บุญจันทร์ จารุมนโน) เป็นเจ้าอาวาส (ที่มา : ภาพผู้วิจัย : 27 ตุลาคม 2559)

อภิปรายผล

ในการวิจัยเกี่ยวกับปฏิบัติของหลวงพ่อทองคำ (1) พบว่าหลวงพ่อทองคำ มีประวัติความเป็นมานับแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาโดยมีข้อมูลในเชิงบุคคล สถานที่และเอกสารที่เกี่ยวข้องดังปรากฏในงานค้นคว้าของพระครูวิสัยโสภณ (ทิม ธมฺมธโร) และอนันต์ คณานุกรณ์ (2505) และในงานวิจัยของ ญาณินทร์ เพชรสุวรรณ (2544) และจิตราภา ปานแก้ว (2549) ที่ใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ยืนยันความเป็นมาของหลวงพ่อทองคำ ในฐานะเป็นบุคคลที่มีชีวิตอยู่จริงในประวัติศาสตร์ และมีหลักฐานถึงความเชื่อชุมชนในอดีตที่เสริมยืนยันข้อมูลความมีอยู่ของหลวงพ่อทองคำดังปรากฏในงานของ อารยา ดำเรือง ชัยวุฒิ พิชะกุล. (2559, หน้า 128-151) เป็นต้น

(2) ปฏิบัติของหลวงพ่อทองคำที่ฉายภาพชัดด้านอนินิหาร เป็นปัจจัยสำคัญสู่การนับถือและปฏิบัติตามของศาสนิก ประหนึ่งเจ้าแม่กวนอิม หรือเขียนตามคติความเชื่อของชาวจีน จึงทำให้เกิดศรัทธาข้ามแดนข้ามไปสู่ประเทศอาเซียนอื่น ๆ ในกลุ่มชาวพุทธจีนในสิงคโปร์ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย นำไปสู่การแสวงหาวัตถุมงคล การนำจริยธรรมในแบบพุทธไทย เถรวาทไทยไปใช้ปฏิบัติ กลายเป็นการเรียนรู้อุทิศพระพุทธรูปศาสนา ดังปรากฏในงานของพระครูศรีจริยาภรณ์ (เยี่ยมวิวัฒน์กิจ) (2557) ที่เสนอผลการศึกษาว่าหลวงพ่อทองคำเป็นจุดศูนย์ร่วมใจอันมีผลต่อการสร้างเครือข่ายและพัฒนาสันติสุขภายในชายแดนใต้ ซึ่งรวมไปถึงชาวพุทธในประเทศไทย และประเทศอื่น ๆ ดังปรากฏว่าวัดไทยในมาเลเซีย

สิงคโปร์จะให้ข้อมูลไว้สอดคล้องกันคือถ้าไม่มีรูปเคารพหรือวัตถุมงคลเกี่ยวกับหลวงปู่ทวดจะไม่ค่อยเป็นที่นิยมของชาวพุทธในมาเลเซียและสิงคโปร์ (สัมภาษณ์ A, 27 ตุลาคม 2559, วัดอานันทเมตตยาราม ประเทศสิงคโปร์)

(3) เส้นทางสายวัฒนธรรม เส้นทางสายปฏิปทาต่อองค์หลวงปู่ทวด เกิดจากความเชื่อเฉพาะเรื่อง สู่การเชื่อมโยงแบบเชื่อมโยง เป็นเครือข่าย เกิดการเรียนรู้ข้ามพรมแดนและนำไปสู่การแสดงออกในวัตรปฏิบัติที่จะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ดังปรากฏในงานของ อวยพร ชิงงานวัฒนธรรม (2557) ในเรื่อง การสร้างอัตลักษณ์หลวงปู่ทวดผ่าน “พื้นที่” วัดพะโคะ ที่พยายามสื่อให้เห็นว่ากลไกเหล่านี้ได้สะท้อนและสร้างปรากฏการณ์ร่วมทางสังคมผ่านการสร้างอัตลักษณ์ตัวตนในเชิงความหมายและสัญลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ด้วย ทั้งการที่วัดข้างใต้ จ.ปัตตานี วัดพะโคะ จ.สงขลา มีพรมแดนติดกับมาเลเซีย จึงทำให้กลุ่มศาสนิกที่เป็นชาวจีนเดินทางข้ามแดนไปมาเพื่อเรียนรู้เส้นทางปฏิปทาของหลวงปู่โดยตรง (สัมภาษณ์ C-D, 28-29 ธันวาคม 2559, วัดพะโคะ จ.สงขลา, วัดข้างใต้ จ.ปัตตานี) ซึ่งสอดคล้องกับงานของ นพรัตน์ ไชยชนะ ศรีสุพร ปิยรัตน์วงศ์ ในเรื่อง “ปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัดราชประดิษฐฐาน (วัดพะโคะ) กับชุมชนโดยรอบ” และงานวิจัยของ ญาณินทร์ เพชรสุวรรณ (2544) ในเรื่อง “ความเชื่อเกี่ยวกับหลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืด ในจังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุง และจังหวัดปัตตานี”

สรุปผลการวิจัย

ในการศึกษาปฏิปทาหลวงปู่ทวด ทำให้เห็นว่าหลวงปู่ทวดเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาที่มีตัวตนและประวัติความเป็นมาจริง ตามหลักฐานที่ปรากฏ มีวัตรปฏิบัติที่ถูกถ่ายทอดถึงตำนานที่ส่งผลให้เกิดความเชื่อ ความศรัทธาต่อวัตรปฏิบัติ รวมไปถึงการนำไปเป็นแบบอย่างของชาวพุทธในแต่ละพื้นที่นั้น มีการจัดสร้างรูปเคารพใหญ่ ของหลวงปู่ทวดไปทั่วประเทศ อาทิ วัดห้วยมงคล จ.ประจวบคีรีขันธ์ และ วัดแม่ตระไคร้ จ.เชียงใหม่ เป็นต้น ทั้งการที่ประวัติหลวงปู่ทวดส่วนหนึ่งเกาะเกี่ยวกับดินแดนมาเลเซียมรดกภาพที่มาเลเซีย มีจุดพักศพอขณะนำสรีระสังขารท่านกลับมายังวัดข้างใต้ ในแต่ละจุดพัก มีการสร้างสถูปเจดีย์ รวมไปถึงสร้างวัดเพื่อแสดงความเคารพซึ่งส่วนหนึ่งอยู่ในมาเลเซีย เป็นประหนึ่งเครื่องยืนยันศรัทธาของชาวพุทธในอาเซียนต่อสิ่งเชื่อที่ถูกสร้างขึ้นในภายหลัง รวมไปถึงการสร้างการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านองค์หลวงปู่ทวดไปยังชุมชนชาวพุทธจีนในประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย โดยมีพระภิกษุชาวไทยเป็นสะพานเชื่อมผ่านไปยังวัดไทยในประเทศนั้น ผนวงรวมกับตำนานประวัติทำให้เกิดการเชื่อมโยงไปสู่ “อิทธิพลแห่งปฏิปทาของหลวงปู่ทวดต่อพุทธศาสนิกชนในประชาคมอาเซียน” ตามกรอบการวิจัยและข้อค้นพบในรายงานวิจัยนี้ จะเป็นประโยชน์ในการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมภายใต้ความหลากหลายแตกต่างและอยู่ร่วมกันอย่างสันติต่อความเป็นประชาคมอาเซียนได้

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและโบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี. 2510. *ประชุมพระตำราบรมราชูทิศ เพื่อถวายเป็น สมัยอยุธยา ภาค 1. พระนคร* : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี.
- จิตรนาถ ปานแก้ว. 2549. ศึกษาบทบาทและผลกระทบจากบทบาทของวัดพะโคะ (วัดพระราชาประดิษฐฐาน) อำเภอสิงหนครจังหวัดสงขลา. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาไทยคดีศึกษา)*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ญาณินทร์ เพชรสุวรรณ. 2544. ความเชื่อเกี่ยวกับหลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืด ในจังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุง และจังหวัดปัตตานี. *ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วิชาเอกไทยคดีศึกษา)*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- นพรัตน์ ไชยชนะ, ศรีสุพร ปิยรัตน์วงศ์. 2555. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัดราชประดิษฐฐาน (วัดพะโคะ) กับชุมชนโดยรอบ : Interaction between Wat Ratchaphaditsatana (Wat Pha Kho) and Surrounding Communities. การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 2 The 2nd STOU Graduate Research Conference. ณ อาคารสัมมนา 1-2 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- พระปัญญาธรรมวิเทศ. 27 ตุลาคม 2559. รองเจ้าอาวาสวัดอานันทเมตตยาราม สิงคโปร์. *สัมภาษณ์*.
- พระครูวิเทศธรรมคุณ (ดร.ประสิทธิ์ อดุกโกวิท ป.ธ. 5). 26 ตุลาคม 2559. เจ้าอาวาสวัดป่าเลไลยก์ สิงคโปร์. *สัมภาษณ์*.
- พระครูสันติธรรมพิทักษ์ (สุพล ธมฺมทีโป). 27 ตุลาคม 2559. เจ้าอาวาสวัดพุทธสันติสุข สิงคโปร์. *สัมภาษณ์*.
- พระครูจรรุธรรมวิเทศ (บุญจันทร์ จารุธมฺโน). 27 ตุลาคม 2559. เจ้าอาวาสวัดกาญจนาราม สิงคโปร์. *สัมภาษณ์*.
- พระครูอุดมธรรมวิเทศ (เพียร สจฺจโว). 27 ตุลาคม 2559. เจ้าอาวาสวัดอุดมญาณมุนี สิงคโปร์. *สัมภาษณ์*.
- พระครูสุวรรณสุตาลังการ. 28 ธันวาคม 2559. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดข้างใต้ จ.ปัตตานี. *สัมภาษณ์*.
- พระครูปัญญาพิศาล. 29 ธันวาคม 2559. รองเจ้าคณะอำเภอสังฆราช วัดพระโค๊ะ จ.สงขลา. *สัมภาษณ์*.
- พระมหาสุชาติ อนาโย. 28 ธันวาคม 2559. เลขานุการวัดข้างใต้ จ.ปัตตานี. *สัมภาษณ์*.
- พระปลัดกิจจา (บอย) กิตติญาโณ. 29 ธันวาคม 2559. เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอ วัดพระโค๊ะ สงขลา. *สัมภาษณ์*.
- พระครูวิสัยโสภณ (ทิม ธมฺมธโร) และอนันต์ คณานุรักษ์. 2505. *ตำนานเรื่องหลวงพ่อดอกเหี้ยบน้ำทะเลเจ็ด เจ้าอาวาสองค์แรกวัดราษฎร์บูรณะ (ข้างใต้) ประวัติการสร้างพระเครื่องและคุณอภินิหารสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าอาวาสองค์แรกวัดราษฎร์บูรณะ (ข้างใต้) ประวัติการสร้างพระเครื่องและคุณอภินิหารสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าอาวาสองค์แรกวัดราษฎร์บูรณะ (ข้างใต้) ตำบลป่าไร่ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี*. สงขลา : โรงพิมพ์ดุสิต.
- พระครูศรีจริยาภรณ์ (เยี่ยมวิวัฒน์กิจ). 2557. หลวงพ่อดอก : การพัฒนาเครือข่ายความศรัทธาเพื่อเสริมสร้างสันติสุขและวัฒนธรรมของชุมชนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. *ปริญาปรัชญาดุสิตบัณฑิต (สาขาวัฒนธรรมศาสตร์)*, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระมหาปรม โสภาโต (กองคำ). 2542. ศีรษะวิเคราะหฺศรัทธาของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิตบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อมรธัม, (นามแฝง). 2504. *ประวัติหลวงพ่อดอกเหี้ยบน้ำทะเลเจ็ด (พระราชมนูญคุณูปมาจารย์) หรือสมเด็จพระโค๊ะ เจ้าอาวาสวัดข้างใต้องค์แรก*. สงขลา : โรงพิมพ์วิจิตรการพิมพ์.
- อภิรักษ์ จันตะนี. 2559. เศรษฐกิจพระเครื่องเมืองไทย. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์*. 10 (1) : 94-105
- อวยพร ซึ่งานวัฒน์กุล. 2557. การสร้างอัตลักษณ์หลวงปู่ทวดผ่าน "พื้นที่" วัดพระโค๊ะ. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม)*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อารยา คำเรือง ชัยวุฒิ พิชะกุล. 2559. การกัลปนาวัดบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ระหว่าง พุทธศตวรรษที่ 21-ต้นพุทธ ศตวรรษที่ 23. *วารสารปริชาต*. 29 (1) : 128-151.
- Weerapak Samsiripong. 2013. The Role of Luang Pu Tuad Amulets as a Source of Mental Comfort in Thai Society in the Age of Modernization: *บทบาทของวัตถุมงคลหลวงปู่ทวดในการเป็นที่พึ่งทางจิตใจในสังคมไทยสมัยใหม่*. Master's Degree (Southeast Asian Studies: Interdisciplinary Program).